

Reewildbeheer zonder kennis van dichtheden – een realiteit in Vlaanderen

foto Wouter Pattyn / Buiten-Beeld

De problemen bij een klassiek grofwildbeheer dat gebaseerd is op streefdichtheden, draagkrachtmodellen en tellingen zijn alom bekend en werden recent opgesomd in twee artikels in het Vakblad Natuur Bos Landschap. Vertrekkend van de kennis van populatiedynamische processen bij reewild en na een haalbaarheidsstudie in verschillende wildbeheereenheden, verliet Vlaanderen daarom in 2013 een reewildbeheer dat gebaseerd is op schattingen van dichtheden. De afschotplannen baseren zich nu telkens op het gerealiseerd afschot van de vorige drie jaren en de evaluatie van de resultaten hiervan.

— Jim Casaer & Frank Huysentruyt
(Onderzoeksgroep Faunabeheer, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)

> Sinds de jaren zeventig en tachtig kent het ree in Vlaanderen een sterke toename in zowel geografische spreiding als geschatte populatiegrootte. Met de invoering van het afschotplan voor reewild vanaf 1 januari 1995, moest de aanvrager naast de geschatte reewildstand ook het gewenste afschot (opgedeeld naar bokken, geiten en kitsen (kalveren)) en het afschot van de laatste drie voorgaande jaren vermelden op de aanvraag. Op basis hiervan kende de overheid een aantal labels toe – ook onderverdeeld in bok-, geit- en kitslabels. In 1998 werd in Vlaanderen de wetgeving goedgekeurd die aan de basis lag voor het oprichten van wildbeheereenheden (WBE's). In de praktijk worden dan ook zo goed als alle afschotplannen door WBE's aangevraagd. Het uiteindelijke verwezenlijkte afschot schommelde in de meeste jaren rond zeventig procent van het totaal aantal uitgedeelde labels.

Naar een nieuwe aanpak?

Het grote aantal ongebruikte labels, een streven naar grotere responsabilisering van de WBE's, het besef dat reeën eigenlijk niet te tellen zijn en de wens om het reewildbeheer meer af te stemmen

op wetenschappelijke data, waren de aanleiding om in 2000 op zoek te gaan naar een andere aanpak. De beheerdoelstellingen die in 1995 in het 'Beschermingsplan voor reewild' waren vastgelegd, werden echter niet in vraag gesteld. Het beheer van reeën moest toen, en nu nog, leiden tot het behoud van de aanwezige populaties in Vlaanderen, een duurzame oogst toelaten, resulteren in een goede fysieke conditie van de reeën en dit alles zonder aanleiding te geven tot onaanvaardbare schade aan bosverjonging, aan landbouwgewassen of tot een hoog aantal verkeersongelukken.

Van vroeger naar nu

Het vroegere reewildbeheer ging, zoals op zoveel plaatsen in Europa, uit van streefdichtheden die, in functie van het type habitat, moesten resulteren in het behalen van de bovenvermelde doelstellingen. Streefdichtheden varieerden van 15 reeën per 100 ha voor arme gebieden tot 30 reeën per 100 ha voor de zeer rijke gebieden die gekenmerkt werden door loofbossen, afgewisseld met weiland en open gebied. Populatieschattingen werden vergeleken met deze streefdichtheden

op basis van populatiemodellen werd bepaald welk aandeel van de aanwezige bokken, geiten en kitsen geschoten mocht of moest worden om deze te bereiken.

Het gebruik van streefdichtheden en populatieschattingen brengt echter onnodige moeilijkheden met zich mee. Zo is de draagkracht van een bos of natuurgebied niet constant maar sterk afhankelijk van de toestand van het bos en zijn omgeving op een bepaald moment. Veranderingen in bosbouwkundige aanpak, de recreatie of in het omliggende landbouwgebied kunnen zich immers vertalen in veranderingen in draagkracht van het gebied, zowel op rijke als op arme gronden. Daarnaast is een absolute populatieschatting in een gebied zo goed als onmogelijk. Een beheerplan, voor het opmaken van een afschotplan, vertrekt van de vergelijking van populatieschattingen met streefdichtheden, om vervolgens afschotpercentages per leeftijdscategorie te berekenen, vertrekt dus vanuit verschillende aanpakken met inherente, grote onzekerheden. Ten eerste bevat een populatieschatting ongekende foutmarges, ten tweede worden streefdichtheden die eigenlijk niet constant en niet te berekenen zijn gehanteerd. En ten derde wordt het aantal labels berekend door de aantalschattingen per categorie te vermenigvuldigen met een bepaald percentage dat op de vergelijking van beide voorkeuzen is gebaseerd.

Lichter en kleiner

Reepopulaties tonen echter zelf zeer goed aan wanneer de aanwezige stand de draagkracht van een gebied benadert. Langdurig onderzoek in Frankrijk toonde aan dat bij stijgende dichtheden het aantal van dichtheidsafhankelijke processen begint te spelen. Er worden lichtere, kleinere dieren geboren, met een hogere mortaliteit in hun eerste levensjaar. Het aandeel geiten geboren in het voorgaande jaar (smalreeën) dat deelneemt aan de reproductie is lager en drachtige geiten dragen gemiddeld minder embryo's. Het benaderen van de maximale draagkracht van een gebied gaat bij reeën dus samen met een afname in de gemiddelde conditie van de populatie. Tegelijkertijd gaat dit veelal samen met een hogere druk op de aanwezige bosverjonging en kan dit ook samen gaan met een toenemend risico op verkeersongelukken. Tot slot is de jaarlijkse aanwas per ree ook lager bij hogere dichtheden waardoor er een hogere duurzame oogst op lange termijn te verwachten is wanneer de populatie onder de ecologische draagkracht van het gebied gehouden wordt. Het optimaliseren van een maximale duurzame reewildoogst wordt volgens theoretische populatiemodellen bereikt wanneer de populatie op zestig tot zeventig procent van de maximale draagkracht wordt gehouden.

'Indicators of ecological change'

Als we dit alles op een rijtje zetten wil dit zeggen dat, wanneer we de onderkaaklengtes en lichaamsgewichten van de kitsen samen met de reproductiestatus van de geiten opvolgen, we in staat zijn om vast te stellen wanneer de verhouding tussen het aantal reeën en de draagkracht in

een gebied wijzigt. Deze gegevens kunnen worden samengebracht met gegevens over de populatietrend, liefst op basis van gestandaardiseerde tellingen, eventueel op basis van het vergelijken van populatieschattingen. Enkel de richting van de trend en niet de absolute populatieaantallen zijn hierbij belangrijk. Tenslotte zouden, om het verhaal compleet te maken, ook de druk op de bosverjonging en het aantal verkeersongelukken als parameter mee opgevolgd moeten worden. Dit geheel aan parameters kreeg in de vakliteratuur de term 'indicators of ecological change' mee. Een waargenomen verandering in de verhouding tussen het aantal reeën en de draagkracht van een gebied kan zijn oorsprong vinden in een toename of afname van de reedichtheden zowel als in een verandering in de draagkracht van het gebied – wat daarvoor ook de oorzaak mag wezen. Het opvolgen van de hogervermelde parameters maakt de omweg via streefdichtheden volstrekt

onnodig vermits deze set aan parameters toelaat het al dan niet verwezenlijken van de doelstellingen (duurzame oogst, goede conditie, voortbestaan populaties, schade impact) rechtstreeks te evalueren.

Driejarenafschotplan

Bij het uitstippelen van een alternatief reewildbeheer werd zo veel mogelijk uitgegaan van de principes van adaptief beheer. Hierbij worden de resultaten van het gevoerde beheer gehanteerd om het toekomstig beheer bij te sturen, eerder dan op basis van tellingen en populatiemodellen de toekomst te voorspellen en dit te hanteren als basis voor het beheer.

Een laatste element tenslotte vormde het idee dat de veranderingen in deze indicatoren in beperkte mate ook beïnvloed kunnen worden door jaarafhankelijke condities zoals weersomstandigheden en niet steeds onmiddellijk een weergave zijn van

Foto 1.
Voorbeeld van reevraat, waarbij de toppen van jonge bomen en struiken zijn afgevreten.

foto INBO

Veranderingen in het beheer, vermits zich eerst een nieuwe verhouding moeten instellen. Om een snelle bijsturing van het beheer, resulterend in een zaagtandbeheer, te vermijden, werd daarom al in 1999 in Frankrijk gesuggereerd deze vorm van beheer toe te passen onder de vorm van een driejarenafschotplan, waarbij het afschot per jaar telkens constant is voor een periode van drie opeenvolgende jaren.

Haalbaarheidsonderzoek

Van wetenschappelijke inzichten naar de praktijk is echter nog een grote stap. Een belangrijke vraag daarbij is de haalbaarheid en toepasbaarheid op het terrein. Met een reeafschot dat voor bijna honderd procent gerealiseerd wordt in individuele aanzitten, maar toegekend wordt op het niveau van een WBE, wil dit zeggen dat alle gegevens samengebracht en geëvalueerd moeten worden. Ook de labeltoekenning, die resulteert uit het toepassen van een nieuw systeem, vertaalt zich uiteindelijk door naar een aantal labels per individuele jager voor zijn jachtveld. Tot slot is ook een interpretatie en doorvertaling van de opgevolgde indicatoren nodig voor het bepalen van het aantal labels voor de volgende periode van drie jaren. Om dit alles te testen en de jachtsector zelf vanaf het begin te betrekken bij een mogelijke nieuwe aanpak, werd in 2005 van start gegaan met een proefproject in acht pilot-WBE's in Vlaanderen. Het project liep over twee perioden van drie jaar

(2005–2007 en 2008–2010) gevolgd door een evaluatieperiode in 2011.

Als vertrekbasis voor het bepalen van het afschot in de pilot-WBE's werd het gemiddeld gerealiseerd afschot van de periode 2002–2004 vermenigvuldigd met 1,15 waardoor men de mogelijkheid had het afschot eventueel licht te laten toenemen. Van alle geschoten dieren werden in de periode 2005–2007 de onderkaken, de baarmoeders en ovaria ingezameld en de leeggewichten (gewicht van een geschoten ree, na verwijderen van ingewanden) op een gestandaardiseerde manier gewogen. Na de eerste 3-jaren periode werd het afschot bijgestuurd op basis van een interpretatie van de verzamelde data en het gerealiseerd afschot. In de periode 2008–2010 werden alleen de onderkaken nog ingezameld. Dit omdat men de uitvoering gedurende het project zo nauw mogelijk wilde laten aansluiten bij de mogelijke toepassing later in de praktijk en het inzamelen van de baarmoeders van alle geschoten dieren niet realistisch leek.

Opdeling

In 2011 volgde een aantal evaluatievergaderingen met de deelnemende WBE's. Zowel de haalbaarheid van het verzamelen van de nodige parameters als het bepalen van het afschot vormde hiervan het onderwerp. Algemeen was er snel consensus dat een dergelijke werkwijze haalbaar en veel zinvoller was dan de tot dan toe gehan-

teerde werkwijze, mits een aantal aanpassingen die tegemoet moesten komen aan praktische problemen.

Zo was het cijfer van 1,15 als factor voor het toekennen van het afschot bij verderzetten van het huidige beheer enkel bruikbaar voor WBE's met een relatief hoog jaarlijks afschot (100 stuks of meer). Daarom werd voorgesteld om voor WBE's met een lager gemiddeld afschot tussen 50 en 100 stuks een factor 1,20 te hanteren en 1,25 voor WBE's met een afschot tussen 12 en 50 stuks per jaar. Voor WBE's met minder dan 12 stuks afschot per jaar bleek het toepassen van een driejarenplan op basis van de opgevolgde indicatoren niet zinvol toepasbaar te zijn.

Een ander punt van discussie vormde de vraag of en hoe het totaal aantal labels nog moest opgedeeld worden in bokken-, geiten- en kitsenlabels. Uiteindelijk werd beslist om de opdeling te behouden en hiervoor 'vorken' te hanteren. Twintig tot dertig procent van het totaal aantal toegekende labels mogen geiten zijn, 20–35 procent bokken en 40–55 procent kitsen.

Weinig discussie

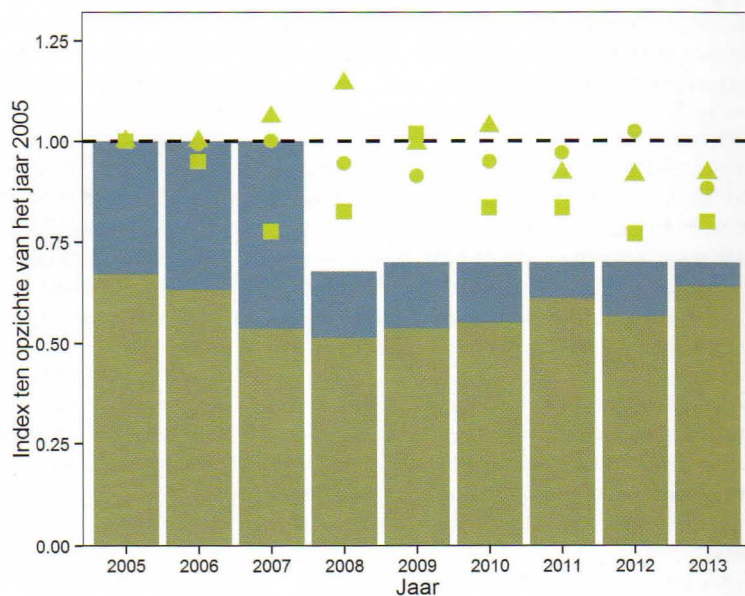
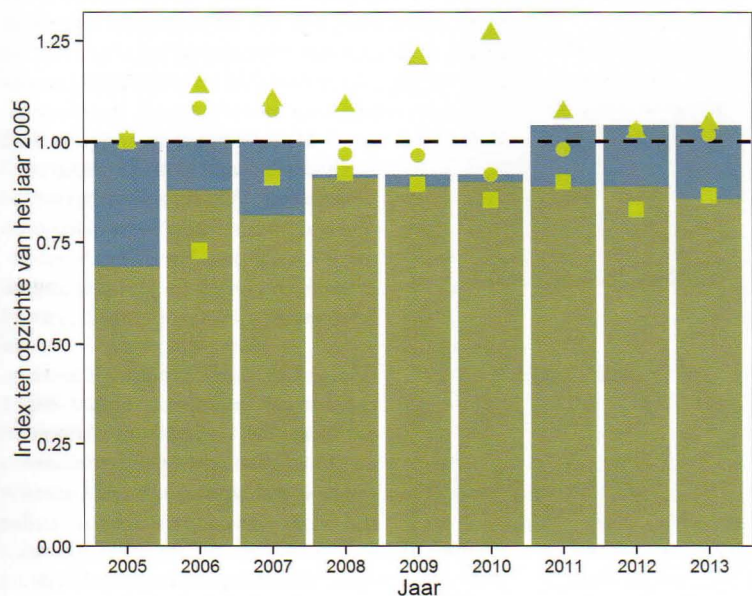
De bovenstaande bevindingen van het proefproject lieten toe om, met steun van de jachtsector zelf, een nieuwe manier van reewildbeheer voor te stellen met het gemiddeld gerealiseerd afschot van de laatste drie jaren als vertrekbasis. Daarnaast wordt gekeken naar de conditieparameters,

Foto 2. Verjongingsdraad, aangelegd om te voorkomen dat reeën de jonge opschot van bomen wegvreten.

foto INBO

Figuur 1. Aan de linkerkant worden de gegevens getoond uit een WBE waarin het afschot stabiliseerde in de periode 2005-2013 door het toepassen van de basisregels. In de rechtergrafiek zou de zeer lage verwezenlijking normaal aanleiding hebben gegeven tot een nog lagere toekenning voor de periode 2011-2013, maar op basis van de dalende kitsgewichten in de periode 2007-2009 en de stijgende voorjaarsstand werd toch een hoger afschot aangevraagd en toegekend voor de periode 2011-2013.

waargenomen populatietrends en schadeparameters (bosverjonging, verkeersongelukken), indien voorradig (voor een voorbeeld van toepassing, zie figuur 1). Als de resultaten van het beheer overeenstemmen met de hoger vermelde doelstellingen, dan wordt het beheer zoals gevoerd gedurende de vorige driejarenperiode verder gezet. Hiervoor wordt het gemiddeld gerealiseerd afschot vermenigvuldigd met de factor (1,15/1,20/1,25) en een labelverdeling voorgesteld die voor elke categorie binnen de voorgestelde vorken valt. Indien er redenen zijn om bij te sturen (slechtere conditieparameters, onaanvaardbare schade, een wens om een hogere duurzame oogst te realiseren) kan de WBE op basis van haar cijfers na elke driejarenperiode beargumenteren dat ze meer of minder labels wensen en/of de verdeling van het aantal labels aanpassen.

In 2015 werd voor het eerst voor alle WBE's in Vlaanderen het aantal labels op deze manier aangevraagd en toegekend. Het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) heeft een online tool aangemaakt die de WBE's toeliet de basisberekeningen uit te voeren (www.reewild.be). Voor de meeste WBE's was er weinig discussie over het aantal labels dat uiteindelijk aangevraagd werd en de meeste aanvragen werden dan ook ingewilligd. Het afschot werd direct toegekend voor de jaren 2015 - 2017, eind 2017 zal voor de eerste keer op basis van de volledige set aan indicatoren en gegevens een eventuele bijsturing van de afschotplannen plaatsvinden, en de toepassing van het systeem op heel Vlaanderen door zijn eerste driejarenfase gelopen zijn.<

jim.casaer@inbo.be

ADVERTENTIE

Staro
NATUUR EN BUITENGEBIED

ECOLOGISCH ONDERZOEK
GEBIEDS-EN NATUUR ONTWIKKELING
BOS- EN NATUUR BEHEER

Lodderdijk 38a
5421 XB Gemert
tel (0492) 450 161
fax (0492) 450 162
info@starobv.nl

www.starobv.nl